

Uhrnná cena sbírek přesahuje 100.000 franků; místnosti musea, nacházející se dnes v několika pokojích soukromého domu, již dávno nestačí, předměty jsou zbytečně stěsnány. Proto projektuje bernská sekce švýcarského alpského klubu stavbu nové, samostatné budovy pro toto museum; útraty stavební rozpočteny jsou na 300.000 franků. Obnos tento hradit se má ze subvencí veřejných úřadů a z dobrovolných příspěvků. Ústřední výbor švýcarského alpského klubu povolil již příspěvek 25.000 franků.

Spolkové zprávy.

PRVNÍ VEČER ODBORU konal se dne 18. října na Žofině. Laskavostí p. prof. dra. R. Jedličky byla nám zapůjčena překrásná serie obrazů z Pyrenejí a Iberského poloostrova, kterou provázal pan Em. Beneš vysoce zajímavou přednáškou. Kromě hor viděli jsme památná španělská města, zápasy s býky, partie z Portugalska i z Afriky. Přítomní vyslechli přednášku s největším zájmem i je nám milou povinností poděkovat co nejvřeleji oběma pánům za krásný večer, který byl jich ochotou umožněn.

PŘÍŠTÍ VEČER ODBORU bude v první polovině prosince na Žofině. Na pořadu přednáška dra J. Čermáka a promítání nových obrazů ze Slovinských Alp.

PŘÍSPĚVKY na novou chatu na sedle Saviňském a na náhrobek Potočnickův: P. ředitel Fiala z Hradce Král. 30 K, p. A. Chvála 10 K, sl. Gebauerová od členů kolonie u Makek 31 K., sl. Pfeifrová, Klementová, Dřítrichová a Jonášová 20 K, sl. Prázníková a Hynková 4 K, celkem 75 K.

NOVÍ ČLENOVÉ. J. E. c. k. tajný rada dr. Otokar Trnka, ministr veřejných prací ve Vidni (zakládající). Pan Josef Herman, vládní sekretář v Sarajevě. Pan J. Tille, inženýr zem. výboru král. Českého. Sl. Růžena Štěrbova v Karlině. Pan Míla Štěrba, technik, v Karlině. Pan císařský rada Adolf Křepelka, přednost rakousko-uherské banky v Praze. Pan J. Bayer, okresní tajemník v Nových Benátkách. Pan dr. J. Mazánek v Praze. P. Marie Rottová na Smíchově. Pan J. Hendrych, studující v Praze.

OBSAH 1. ČÍSLO: Růžička, Biologie v Alpách. — Storch, Elgon. — Chodounský, Episodka z Julských Alp. — Zprávy: Ze slovanských Alp a Přímoří. — Různé. — Spolkové.

Vydává Český odbor slovinského alpského družstva redakci Dra B. Franty a Dra V. Dvorského. — Knihtiškárna Karla Reyla n. s. Marie Reylová, Praha III.

ALPSKÝ VĚSTNÍK

ORGÁN ČESKÉHO ODBORU SLOVINSKÉHO ALPSKÉHO DRUŽSTVA
ROČNÍK XV. 1913. ČÍSLO 2.

RICHARD STORCH:

Elgon.

(Pokračování.)

Po rozloučení se s provinciálním komisařem, který se vrací zpět do Mbaly, jest za výskotu a zpěvu naše karavana opět na pochodu, hlavně nosiči najmutí v Nairobi (Vých. Afrika) jsou stále v dobré náladě a byť byla cesta sebe namáhavější a náklad nepohodlný, jak zavzní zvuk jich trubek z antilopích rohů, chápe se každý břemene a už běží za druhými. Jelikož stoupáme nyní do krajin většinou neobydlených, nese asi patnáct nosičů zásoby banánů, další opatrování potravin pro naše nosiče budou obstarávali obyvatelé dolních vesnic, kteří již byli vyrozuměni, by donášeli zásoby za naši karavanou. Stoupající úzká stezka přes kterou misky stéká slabý potůček, činí půdu kluzkou a každou chvíli sklouzne některý z nosičů a strhne druhy v jediný chaos břemen a válejících se temných těl. Konečně nacházíme první exemplář typické rostliny afrických velehor Lobelia Stuhlmani, která se vyskytuje v polohách od tří tisíc metrů. Stromy počínají řidnouti a místo nich nastupuje bambusový les, jehož kmeny ční do výše až dvanácti metrů a mají patnáct centimetrů v průměru. Velkou překážku činí naši karavaně kmeny bambusové padlé přes cestu, které musí naši lidé misky odstraňovati. Asi po hodinovém pochodu přestává bambus a v malé chvíli jsme obklopeni opět hustým pralesem, jehož koruny stromů jako hustá klenba tlumí jas denního světla. Vzduch prosycen opojnou vůní květin a pryskyřice, stromy obaleny mechem který jako guirlandy visí s větví dolů. Častokrátě překáží nám v cestě kmen padlého velikána, který nutno obejít a při čemž velké sekací nože svoji úlohu zdatně vykonávají. Překrásné partie pralesa mění se každým okamžikem, tu vyniká z erikových stromů pěkná skupina Senecie Johnstoni, vedle kterých viděti červenolisté stromy Protea Abyssinica, Vše porostlé popínavými rostlinami a mechem, který dodává celému okolí šedo zeleného nádechu.

Cestou slézáme několik pahrbků, z kterých možno přehlédnouti prales, který pestrými barvami různých květů podobá se pěkně vzorkovanému koberci. Celá hejna různě barevného ptactva poletují po korunách stromů, ani nejmenší africký ptáček, kovově zbarvená *Nectarina* zde neschází. Převalující se vodní páry odkrývají každou chvíli obzor, na západní straně viděti boky Elgonu terasovitě se snižující do stepnaté krajiny k Mbale. Těžce kleslí sobě naši lidé cestu houštinami a visícími liany, někteří nemohou dále opozdujice se a odpovídají u malých potůčků, jichž čistá pramenitá voda jim skýtá zasloužené občerstvení. Konečně jsme na nejvyšším kopci, za kterým řídne prales a rozkládá se mírně stoupající planina řídce porostlá erikovými stromy a hlavně *Seneciem*; na jihovýchod viděti zřetelně nedaleký kráter Elgonu. S velkou radostí stává nosiči stany, neboť hlavní část cesty jest šťastně překonána a kráter, cíl naší cesty již blízko. Dle měření jsme ve třech tisících čtyřech stech metrech výšky. Ráz krajiny se úplně změnil, půda porostlá buď mechem neb sporou travou z které vyčnívají květiny různých barev. Většinou zde převládají seneciové stromy jichž koruny jsou pokryty velkými listy, které se podobají listům banánovým a z nichž vyčnívají velké žluté květy. Zapadající slunce osvětluje nachovým světlem nedaleký kráter a silný východní vítr ochlazuje vzduch na 3° C, tak že každý halí se do svých pokrývek. S velkou potíží buzení ráno nosiči, kteří ve svých na rychlo zbudovaných doupatech z roští a mechu leželi ve skupinách stuleni k sobě, kleslí teploměr k ránu na — 3° C a veškerá voda v nádobách byla pokryta dosti silným ledem.

Ještě před naším odchodem přichází několik domorodců kmene Batua s náčelníkem. Náčelník sám viděl již Evropany, ale ostatní s velkým překvapením pohlíží na divné jim osoby, o kterých slyšeli již tolik vyprávěti, zajisté ne mnoho pěkného o čemž svědčí jich nedůvěřivé a plaché pohledy. Byvše však obdarováni nějakými drobnými treškami, dodávají si konečně odvahy a přichází blíže, tak že možno zhotoviti i fotografické snímky. Batua jsou příbuzní kmene Naudi, jich řeč jest tatáž, jsou menší postavy a obývají hlavně východní svah hory Elgonu, kdežto na západní straně jen mezi 2500 až 3500 metry výšky. Vzdor drsnému podnebí které zde stále panuje, sestává jich oblek z kusu kůže neb starého cáru, kterého nabyli výměnou u svých sousedů. Zemědělstvím se obyvatelé vyšších poloh nemohou zabývatí a pěstují hlavně dobytek a skot, který vyměňují v níže položených místech za plodiny a pod. Chýše jich mají ploché střechy, pokryté hlinou a kamením a stávají je mnohdy na špatně dostupných místech, neb bydlí ve skalních slujích, ku kterým vedou úzké stezky. Sluje tyto zdají se býti jediné památky

po bývalém trogloditském obyvatelstvu těchto končin. Dlužno podotknouti, že cestou nepotkali jsme žádného domorodce Batua, ačkoliv někde stezky vyšlapané od lidí a hovězího dobytka nasvědčovaly, že místa ta jsou obydlena. Chýše jich, které jsme na strmých skalách spatřili, byly opuštěné, neboť obyvatelstvo při příchodu naší karavany uprchlo, majíc za to, že výprava je vládní a chce je podrobiti.

Cesta vede přes mírně stoupající planinu porostlou celými lesy stromů seneciových, vzduch jest prosycen parami a citelně ochlazen, mnoho našich lidí vleče se zvolna ku předu a většina stěžuje sobě na bolesti na prsou, při jich prohlídce shledán u většiny zrychlený a nepravidelný oběh krve, příznaky to horské nemoci. Cestou vyskytují se první exempláře zajímavé rostliny *Lobelia Deckeni*. Taťo má podobu velké šišky až přes metr vysoké, z které od spoda vyčnívají vzhůru krátké zašpičatělé listy světlózelené, pod kterými jsou malé květy krásné modré barvy. Přicházíme konečně ku prvnímu okraji kráteru, který místy ční strmě vzhůru. Na krkolomné této cestě jest překonávati našim nosičům mnoho obtíží, tu nutno přelézti příkrou skálu, nad kterou zvedají se balvany ohromných rozměrů, z kterých prýští voda tak, že karavana kráčí jako v dešti. Vystupujeme konečně na hřebec okraje kráteru, odkudž možno přehlédnouti celé údolí. Kráterové údolí jest ploché a většinou bažinaté, porostlé mechem a sporou travou, z které mimo jiných květin hlavně slaměnky vynikají; vegetace jest zastoupena jediné stromy seneciovými a *Lobelii Telekii*. Stromy seneciové mají zde kmeny až přes metr v průměru, neb staré uschlé listy při vzrůstu stromu neopadávají s koruny jako v nižších polohách, ale činí časem stromu jakýsi plášť. Přes tuto mohutnost možno kmen tento snadno poraziti, jeť vnitřek u starších stromů ve směs spráchnivělý. Rozbijíme tábor v údolí, naši nosiči přichází opoždění ve skupinách a dobrá polovina se hlásí nemocnou. Dle měření jsme ve výši 3820 m. Hned při příchodu shledávají naši lidé hořlavý materiál, kterého skytají uschlé kmeny seneciové s důstatek a v malé chvíli viděti kolem do kola veliká ohniště, u nichž se tulí ve skupinách černé postavy. Zpěv a žertování přestalo a títo jindy tak veselí hoši sedí smutně u ohnišť a vaří si v plechových, hrncích obvyklé jídlo, banány. K večeru se silně ochladilo, teploměr ukazoval mezi 3° C a bodem mrazu. Pěkně se vyjímají zapálené seneciové stromy, které naši nosiči na svých obchůzkách podpálili a které pomalu hoří, ozářující takto celé okolí. V noci mimo praskotu ohnišť, ozýval se na všech stranách tlumený rozhovor našich lidí, kteří v mrazu měli asi neklidnou noc. K ránu byl jím každý probuzen. Pěknou podívanou

skytala okolní krajina kolem našeho ležení, vše pokryto bílou jinovatkou a voda v nádobách se proměnila v kusy ledu. Někteří z našich lidí při pohledu na led, který viděli poprvé ve svém životě, kroutili povážlivě hlavou, nemohouce sobě tento přírodní zjev vysvětliti. Naš teploměr, který měl stupnici jen do -10° C klesl úplně, tak že byla tedy teplota nižší -10° C.

V ležení plápolaly vysoké ohně u kterých leželi schouleni naši nosiči. Mnozí z nich nemohouce vydržeti mrazem, ještě v noci zhotovili sobě z narovnaných kmenů seneciových doupaťa a krčí se v nich kolem malých ohnišť. Jest podivuhodno, jak snadněji snáší zimu domorodci oproti Evropanu, jenž jest přece zvyklý na drsnější evropské podnebí a jest teple oblečen, spí ve stanu pečlivě uzavřeném na polní posteli opatřené žíněnkou a vlněnými pokrývkami. Ráno se Evropan zimou jen teteli kdežto domorodec, který jest oblečen buď v lehký rozedraný oblek aneb je úplně nahý, usedne nanejvýš ku ohništi by se trochu ohřál. Dnešní den jest určen ku výstupu na nejvyšší západní viditelný bod hory Elgonu, který se strany Mbaly podobá se malé kulaté skále. Dle udání domorodců jest to nejvyšší místo horstva obepínajícího kráter a myslím, že to jest místo, na které vystoupila výprava guvernéra Ugandy Mr. Jacksona. Cesta vede přes skálu na které mimo Senecie vyskytuje se Lobelia Telekii, která podobá se velice L. Deckeni, ale má listy mnohem užší, které po celé výšce šišky visí dolů a pod kterými jsou květy modrofialové barvy. Po dvouhodinovém výstupu přicházíme na prostranství, odkudž se nám skýtá pěkná podívaná. Na východní straně kráteru, v kterém viděti několik sotva viditelných bodů, stany to našeho ležení, jest údolí ohraničeno se všech stran mohutným horstvem. Na východní straně modrá se v dáli pruh horstva Kiapkerangani, z kterého vyčnívá hora Chibcharagnani proucí se do výše přes 3000 m. Na severní straně viděti zřetelně horu Debasian (Kokoro^{*)}) a k severovýchodu horu Kamalinga (Tepesi) oddělenou sedlem od hory Kesim, za ní Nepak (Paka); v dáli možno pozorovati ještě horstvo Nakrai a další řetěz hor táhnoucí se k západu. Jižně od hory Kamalinga třpytí se hladina jezera Salisbury, dále na západ jezero Mpologana a za ním ztrácející se ohromné jezero Kioka. Četné sloupy dýmu na všech stranách jsou důkazem požárů travnatých stepí. Každou chvíli přehánějí se obrovská oblaka vodních par a uzavírají tak veškerý pohled na krajinu pod námi. Vydal jsem se ještě s docentem Dr. R. Stieglerelem na zakulacenou skálu, nejvyšší to viditelný bod Elgonu od strany západní.

^{*)} Jméno hor v závorce značí název v domorodé řeči.

Po namahavém slézání nalézáme se konečně dle udání domorodců na nejvyšším bodu hory Elgonu. Jelikož aneroidy, které má naše výprava k dispozici mohou býti upotřebeny jen do 4000 m výšky, určujeme výšku přibližně k našemu tábořišti, které jest 3820 m, asi na 4300 m Snášíme kolem ležící kameny, z kterých sestavujeme jakousi pyramidu a vkládáme doprostřed plechovou krabičku s podpisy. (Při sestupu bylo místo to pojmenováno naší výpravou špicí Jacksonovou, což bylo Ugandskou vládou a jejím guvernérem Mr. Jacksonem přijato.)

(Příště dále.)

▽ ▽ ▽

Dr. VLAD. RŮŽIČKA:

Biologie v Alpách.

(Pokračování.)

Je-li zima v Alpách suchá a jasná, vyznačená menším počtem srážek, je přirozeně i sněhu málo; ovšem se to týká poloh skutečně vysokých, nad 2000 m. Na průsmyku Theodulském (3333 m) napadne do roka asi 2,5 m sněhu. Oblastí pod touto čarou ležící mají naopak sněhu velmi mnoho. V Davosu (1560 m) napadne průměrně na 5 m, na průsmyku Grimselském dokonce 17 m sněhu ročně. Tyto okolnosti mají zase svůj zvláštní vliv na jisté životní projevy, zejména rostlin, o čemž ještě pojednám.

Suchost zvyšuje nejen vítr, ač jak jsem již uvedl, je činitelem značné důležitosti — roční průměr rychlosti větru obnáší na Sonnblicku 9,3 m za minutu proti 3 m asi v nížině, rychlost ta se však v době zimní ještě velmi značně zvyšuje^{*)} — vedle větru působí i teplo.

Je ovšem známo, že teploty ubývá se stoupající výškou nad mořem. Úbytek obnáší v ročním průměru $0,58^{\circ}$ C na každých 100 m. Ale ovšem číslo to může se velmi značně změnit geologickým útvarem půdy, který určuje její tepelnou vodivost. Podmíněn jest úbytek teploty relativně mohutným vyzařováním tepla horami, které nad koru zemskou vyčnívají do chladných prostorů mimozemských. Vyzařování to jest usnadněno ještě i tím, že čím výše, tím snadněji nechává vzduch stále řidší tepelné paprsky ze zahřátého povrchu zemského vycházející unikati. Právě jsem již, že zředěním vzduchu ve větších výškách sesiluje se i tepelná působnost

^{*)} Co uvedená čísla značí pochopíme, uvážíme, že při $\frac{1}{2}$ m rychlosti obíhá kol těla 1800 krychlových m vzduchu za hodinu, při třímetrové rychlosti však již 10.800 krychlových m.

slunce. Nedivno tedy, že — jak již mnohý alpista po výstupu mrazivým vichrem radostně zjistil — teplota půdy bývá na vrcholech mnohem značnější než teplota vzduchu. Dle Kernerera von Marilaun je půda již ve výši 1900 m průměrně o 3° teplejší vzduchu. Jako pravidlo platí (ovšem jen zcela všeobecně), že ve výši 2500 m půda bývá dvakrát tak teplá jako za týchž okolností v nížině. V observatoři na Sonnblicku — tedy ve výši 3100 m — bylo zjištěno, že vyzařováním tepla z půdy ohřívá se tam vzduch třikrát více než přímým zářením slunce. Schimper změřil na jakési Javanské hoře, na níž vzdor blízkosti rovníku v noci rosa zmrzá, teplotu půdy pod rostlinami na 8 — 10° C. I nepodivíme se pak již, že skály, vydané přímému působení slunečních paprsků v létě se zahřívají až přes 50° C. 30 — 45° jest teplota zcela obyčejná, jak jsem se přímým měřením sám mnohokrát přesvědčil.

Za takového stavu věcí shledáme pak pochopitelnými různé úkazy, které se laiku budou jevit paradoxními. Tak ku př. že ku konci provincie ve výších kolem 2000 m možno připadnouti na oasy jarních hořců a jiných zelených rostlin a že — jak sdělují cestovatelé v nejvyšším horstvu země — v Tibetu v polohách do 3400—3700 m slouží bujné lučiny za zimní pastviny.

Průměrná roční teplota je v Alpách celkem nižší a stejnoměrnější než v nížinách.

Za to však denní kolísání teploty, jehož příčinou jest jednak přímé sluneční záření, jednak noční vyzařování, jest velmi značné. Ve dne půda žhne, v noci svírá ji mráz svým chladným poutem — poměry to, jimž obdobně shledáváme ku př. v Sahaře a které alpistovi případně nutný bivaek nevalně zpřijemňují.

Příroda Alp vůbec je vystavena podobným kontrastům. Jak veliký rozdíl jeví se ku př. mezi severním a jižním svahem téhož horstva, ku př. Višské skupiny Julských Alp! Velmi názorný obraz kontrastů těch podal Schrötter*) lící Findelenského údolí ve švýcarském Wallisu. Na slunném jižním svahu daří se žitu až do výše 2100 m, vedle něho pak povléká sežehnutou půdu suchá stepní vegetace — na severním svahu naopak kryje stráně pláň rozsaňhlých jehličnatých lesů, jichž paseky vykazují monotonní vegetaci severských tunder. Tak boky jednoho údolí alpského spojují vegetace, vzdálené zeměpisně o 30 — 40 širkových stupňů!

Než kontrast ten v Alpách ještě se stupňuje. Jakmile totiž slunce zapadne za hradbu hor, tu ocitne se i jižní svah v poměrech odpoví-

*) Das Pflanzenleben der Alpen Zürich. 1908.

dajících šířkám daleko severnějším. Silné přímé záření slunce ve dne jest vyvažováno vyzařováním nočním, jehož mohutnost je dvojnásobná. Ke všemu tomu třeba ještě uvážiti, že — jak hned z počátku jsem se zmínil — v létě je krásných, slunných dnů poměrně málo.

Náhle převraty povětrnosti jsou ostatně v Alpách takorba na denním pořádku. Každý zažil je tam nesčetněkrát. Pamatuji se na večer ztrávený na Kaninské chatě. Západ slunce byl velkolepým ohňostrojem; vzduch průhledný a čistý — Triglav v dálce hořel jako pochodně. Fialové a modré stíny kladly se mezi planoucí čela hor. Krn naproti svítil jako maják, vysoko týče se nad údolí Soče, mizící v purpurových hlubinách. Náhle na vrchol Krnu usedl obláček bílý, jako chumáč vaty. Noc nížila svá křídla k zemi; hvězdy se zanítily. Bylo to blýskání a mihotání, až oči přecházely. Při tom teplo — teploměr ukazoval 18° ještě v 10 hodin večer. Prsa oddychovala volně, ani spát se nechťelo. Ale v noci vichřice, div že chatu do údolí nesmetla, okenice lomozily, div se neutrhly — a když ráno rozbřeskl se den, vycházející slunce kladlo zlatý lem na hermelínový plášť sněhový, jež si Kanin přes noc přehodil. Teploměr stál málo nad 0°. —

Víme ovšem, že ve výších nad 1600 m může u nás kdykoli v roce sněžit.

Než — jaké to úkoly klade příroda tak nevyrovnaná všemu živému v Alpách, jakou to organizaci požaduje od něho, má-li zůstat zachováno! A my víme, že život v Alpách nejen se zachovává, ale — jak ještě bude doličeno — že vítězně bují a šíří se na úkor mrtvé přírody neústrojně.

Stoupající výškou nad mořem nemění se pouze tepelná působnost slunce; také chemická účinnost paprsků jeho doznává tím změn. V nížinách převládají žluté a červené paprsky vidma, světlo výšin naopak je bohaté paprsky modrými a ultrafialovými — jichž vlhký, vodními parami bohatý vzduch nížin absorbuje příliš mnoho. Každý fotograf ví, že čím výše stoupá, tím pilněji musí operovati žlutými filtry. A více ještě mohla by o tom vyprávěti každá zelená rostlina, které světlo jest do jisté míry potravou a to nezbytnou. Uslyšíme o tom v pozdější kapitole. — Ostatně povzbuzující účinek horského podnebí na člověka připisuje se značnou měrou vlivu oné přemíry světelné, ve kterou jsou ztopeny horské štíty.

Rozumí se samo sebou, že nesmíme zanedbávati ani onoho činitele, který se jeví zředčováním vzduchu; čím výše stoupáme, tím zředěnější je vzduch — rozptýluje se podléhaje u menší míře přitažlivosti země. Zředčování vzduchu je spojeno s poklesáním tlaku vzdušného. Je-li

u moře tlak vzduchu roven 760 mm, obnáší ve výši 3000 m 530 mm, ve 4000 m pak již jen 400 mm. V podstatě zředování vzduchu spočívá, že v určitém prostoru (na př. krychlovém metru) je součástek vzduchových — tedy i kyslíku — ve větší výšce méně než v nižší, (proto je tlak jich menší). Veškeré živé organismy vyžadují kyslíku k dýchání, bez něhož nemohou žít. Zřejmě tedy, že ve větších výškách bude dýchání jich vyžadovati jistých opatření a zařízení k opatřování potřebného množství kyslíku, kterých v nížině není zapotřebí a že tudíž i tato okolnost bude se projevovali v organizaci živoků alpských.

Se snížením tlaku vzduchového souvisí, že mocněji vystupuje ve vysokých horách i působení oněch záření, jichž účinek shrnujeme názvem radioaktivity, Elster a Geitel zjistili, že vzduch půdový a odtud i atmosférický jsou dle lokality v různé míře radioaktivní. A sice vzrůstá radioaktivita tím více, čím nižší je tlak vzduchu. V horách je tedy větší než v nížinách. V horách však zvyšuje se ještě dalšími okolnostmi zde, zejména v chladné roční době ovládacími. Víme, že průměrná teplota je v horách nižší a že pohyb vzduchu je tam intenzivnější. Allan pak ukázal, že vzduch je za studeného jasného a větrného počasí radioaktivnější než za počasí teplého a kalného.

Je již dosti známo, že radioaktivní emanace má mocný vliv na životní děje; jak se tato okolnost projevuje v přírodě alpské, seznáme v příslušném dalším odstavci.

Vzduch alpský vyniká také čistotou, kterou ovšem má společnou se vzduchem nad velkými vodními plochami. Emmerich zjistil, že vzduch Mnichovský, známý svou čistotou oproti vzduchu měst jiných, zejména Prahy, obsahuje přece v krychlovém centimetru 88.000 částíček prachových, vzduch u Hirschbergské chaty v bavorských Alpách (1761 m) však toliko 1000 jich. Ruku v ruce s množstvím prachu jde i množství bakterií vzduch osidlujících. Známo, že Pasteur shledal vzduch nad ledovci vůbec prostým těchto drobnohledných rostlin. Okolnost ta do značné míry souvisí s tím, jak půda je mikroby osídlena, o čemž také ještě pokud se Alp týká, promluvíme.

Shrňme-li nyní stručně, co dosud uvedeno bylo, shledáváme, že roční teplota v horách je celkem nižší; proto kondensují se kol nich, zejména v létě, vodní páry vzduchu a proto v létě v Alpách mnoho prší. Je-li roční teplota alpská stejnoměrná, je denní kolísání její naopak velmi značné. Skoky o 15° C nebývají vzácností. Teploty půdové jsou vysoké. Světla jest více a je jiné než v nížině. A světlo a půda jsou pramenem energie udržující život rostlin. Vzduch je v celku sušší, vypařování intenzivní, vody vůbec ve vysokých polohách i půda málo obsa-

huje. Téměř stále je větrno. Tlak vzduchu je snížený a radioaktivita jeho zvýšená

Všichni tyto činitele sestupují se v společenství, jež v celku svém tvoří horské klima.

Vidíme, že liší se velmi od podnebí nížin, ba že v mnohých stránkách chová se přímo opačně. Možno právem tvrditi, že svět horský je světem docela jiným, docela odlišným od světa nížin.

Ovšem i obyvatelé těchto dvou světů budou se lišiti.

Nejnápadnější rozdíl skýtá se v říši rostlinné. Vliv horského podnebí, na floru je tak praegnantní, že možno rostliny dělit na dvě kategorie: nížinné a horské. I když všechny životní podmínky mající dokázaný vliv na utváření rostlin, jako půda, voda, světlo, vítr, teplo, jsou stejné, jeví se na rostlině ještě zvláště účinek výšky nadmořské; tato je rozhodující, nikoli snad geologický útvar půdy.

Je zajisté nyní oprávněna otázka, čím se účinek ten jeví.

Jakmile začne půda stoupati, objevují se do 800 m — v oblasti podalpské — rostliny, které v nížině rostou jen na vlhkých místech. V nížině nacházíme les toliko podél vodních toků, v předhoří na kopcích. To je následek hojných letních dešťů a vlivu vodstva s vyšších oblastí dolů se sbírajícího.

(Příště dále.)

▽ ▽ ▽

V. DVORSKÝ:

Velika Vrata.

Dne 1. srpna t. r. měli jsme dostaveníčko v Koritnické chatě a tu se zdálo O. Braunerovi a mně, že nejzajímavější, byť i ne nejkratší cesta vede přes Vršec a Zapotok na boveckou stranu. Roku 1912 se vůbec nechodilo na Koritnickou chatu normálním přístupem z Rabelje, nýbrž kombinovanými extraturami, na příklad přes Veliki Kot Trentský a Puncu nebo raději Remšendolem na Stozje a přes Mangartskou planinu na salaš Vhoj, kterýžto směr zejména zůstane všem, kdo tudy někdy šli, v milé vzpomínce. Proto náš úmysl nepřekvapil nikoho v Kranjské Goře. Za to však způsobilo jakési pohnutí, když jsme se posledního července po osmé hodině večer zdvihli od dlouhého stolu v hotelu Razor, a docela opravdově se chystali místo další obvyklé besedy vydati se na Vršec. Všichni, kdo snad pomýšleli účastni se na naší výpravě, slevili ihned se svého nadšení a tak

jsme o půl deváté vyšli sami. Noc byla pěkná, měsíc se sice skrýval za Prisojnikem, leč ani v nejtemnějších místech vršecké cesty nebylo třeba rozžehnouli svítilnu. Zejména nahoře u Vossovy chaty bylo krásné světlo, neboť Mojstrovka, ozářená měsícem reflektovala jasný svit do celé kotliny. Neopomenuli jsme ovšem, jak se děje při takových příležitostech prohlásiti, že za tak krásné noci je hříchem seděti v hostinci nebo dokonce spáti (hroť prohlášení byl zřejmě namířen do Kranjské Gory) a jistě jen pomysl na zítřejší turu nás přiměl, že jsme po 11. hodině večerní vyburcovali hospodyni v nové, oficiálně ještě neotevřené chatě na Vršci.

Několik málo hodin chvatného spánku. Ve čtyři hrčí dole budík a brzy oznamuje hospodyně, že čaj je hotov. Vyšli jsme v pět hodin, abychom si co nejrychleji odbyli ztrátu výšky dobrých 700 m. z Vršce dolů až pod pramen Soče. Počasí toho dne bylo výjimečně krásné, takže starost o budoucnost se týkala jen přechodu od Zapotoku buď do Bavšice nebo do Soče a pak rozvrhu hodin, abychom večer dorazili do Koritnické chaty. Na spodním patře Zadní Trenty jsme opustili značenou cestu vedoucí na Trentskou salaš. Závěr Zadní Trenty nebývá turisty navštěvován a proto sem dosud nezasáhla ruka rozzěvající červené skvrny ve jménu S. P. D. nebo DOAV. Není však nikterak nevděčný. Poskytuje krajinně nejhezčí přístup k Boveckému Grintavci, dva přechody (do Soče a Bovece) a hojně nových, turisticky dosud nekonaných výstupů. Z našich alpistů byli tu, pokud vím, jen pp. K. Stüdl a O. Vondráček.

Cesta z horního patra Zadní Trenty do karu Zapotok nás dosti překvapila. Je upravena přímo vzorně, vysekána do skal a opatřena solidními můstky. Úpravu neprovedlo ovšem žádné alpské družstvo, nýbrž držitelé salaše Zapotok. Na této stezce jsme dohonili mladého Komace, syna † Andreje Komace (Moty). Mladík byl jedním z Trenfanů, kteří zachránili r. 1909 dra. Stojce i známe se od té doby. Setkání s ním bylo nám velmi vítáno, neboť nás poučil o obou přechodech z planiny Zapotoku. Oba jsou snadné, ale přechod Za Kanjo vede přes vysoké sedlo (2030 m) mezi Grintavcem a Šmihelcem, kdežto Velika Vrata, východně od Boveckého Grintavce měří pouze 1841 m. Ovšem že jsme se rozhodli pro Velika Vrata. Ze závěru Zadní Trenty až k salaši Zapotok 1385 m. stoupali jsme hodinu. Zapotok je typický glaciální kar o rovném dně s příkrým spodním stupněm. Na dně tryská hojně vody, kteráž se spojuje v potok a mohutným vodopádem se vrhá do závěru Zadní Trenty. Na terase několik metrů nade dnem stojí salaš o třech staveních. Až sem šel Komac s námi. Účastniv se ještě

naši dopolední hostiny u pramene a nakoupiv sýra vracel se pak zvolna do Trenty.

Naše další cesta vedla stinnou strání na slepencovou terasu, porostlou houštim, kdež jsme našli pastýřskou stezku. Stezka přešla v pravo do srázu, překonala řadou vysekáných stupů hladké mokvající místo nad hlubokou roklí a posléze se rozběhla v kamení a houštinách. Ovšem o orientaci nebylo strachu, neboť dobře patrná prorva Velikých Vrat udávala nám směr po celou cestu. Brzy jsme se vytočili z balvaniště na strmý plotnovitý svah. Nad námi mocná kopule Boveckého Grintavce a hřeben k Delci, na západě a severu skupina vrcholů nikým nenavštěvovaných: Šmihlec, Veliki a Mali Jelenk a jiné, mezi nimi sedlo Za Kanjo, přechod do Bavšice. K východu bylo viděti do Zadní Trenty a na dlouhé svahy vrcholící Travníkem a Mojstrovkou.

S dobou denní přibývalo horka i byli jsme velmi povděční, že Velika Vrata ležela již nevysoko nad námi. Dokonce i sněhové pole a pramének z něho vytékající byly tu přichystány k osvěžení. Zde jsme zasedli k delšímu odpočinku, zpříjemněnému dávkou zavařených hrušek, neboť dle nové theorie alpské výkonnosti nenosí se na túry žádné řádné jídlo, nýbrž jen pochoutky druhů rozličných a kombinací nejmilejších, jimiž by si v údolí slušný člověk zkazil žaludek. Brzy na to jsme stanuli na sedle 1841 m. První pohled dolů na jižní stranu nebyl vábný. Pod námi několik metrů kamení a křeče, pak dlouho asi nic, až hluboko kynul les a bělaly se ssutky. Komac nám radil před rozchodem, abychom se drželi v pravo (pod Boveckým Grintavcem), ale nevstupovali do strže, která tu spadá dolů. Nějakou chvíli to skutečně šlo, pak jsme se ocitli však nad kolmými plotnami. Tu nebylo jiné volby než v pravo do strže, nebo v levo, ve směr Komacem zamítaný. Řídice se zásadou prof. T. šli jsme na nerozhodných místech vždýcky na levo. Vskutku se nám podařilo podejítí stupeň, avšak nové skály pod námi učinily brzy konec naší radosti. Za to scenerie byla tu velkolepá; kol dokola ohromné plošiny jakoby pancéře nestvůrného obrněnce, někde kanelované, jinde prozelenalé drobnými travinami, nad námi úžasný massiv Grintavce vztýčený z vrstev kolmo vyborcených a v dalekém kruhu okolo Stenar s Dihavcem, Triglav, Kanjavec, horská obruba triglavského Sedmijezeří a sněhem zpestřený Krn.

Nám bylo ovšem předně hledati další cestu. Poněvadž terrain v levo se zdál příznivějším, užili jsme ovčí stezky, která traversovala skloněné travnaté římsy. V úzkém koutu se nám zdařilo sléztí o patro níže, pak zase travers, až jsme přišli do srázné strže, ústící po několika slezitelných stupních do kýžených ssutek. Pod nimi nám kynul z lesa počá-

tek pěšiny i svěřili jsme se jí bez dalších úvah. Zde nám nastaly však teprve pravé útrapy. Nekonečný sestup v rozpáleném vzduchu, vyprahlým lesem a v skalách vydechujících dusné horko. Tak až k prvním sočským domkům ve výši 994 m. Od nich dolů bylo ještě hůře. Stezka se vine po srázných brecciových pilířích a stržemi z téže příjemné horniny, stínu pramálo, za to hojně hranatého kamení. Konečně blízko koly 514 jsme seběhli na silnici v sočském údolí.

Po odpočinku v Bovci, vykoupeném ovšem tříhodinovým silničním pochodem, nastaly lepší časy. Pohodlným kočárkem až na rejdu nad Koritnický Log, pak za večerního chladu ke Koritnické chatě. Nebe bylo bezvadně čisté, skály ostře vykreslené, dávno mi nepřipadala Koritnica tak krásnou a odchylnou od celého okolí. A na chatě plné hostů nebylo ovšem smutno.

▽ ▽ ▽

Ze slovanských Alp a Přímoří.

OBRAZ ČINNOSTI SLOVINSKÉHO ALPSKÉHO DRUŽSTVA za léta 1911—1912 podávají nám valné hromady ústředního družstva a jednotlivých odborů. Ze zpráv, které jsme nemohli pojmuti do posledního čísla minulého ročníku, vyjímáme: koncem roku 1911 mělo slovinské alpské družstvo (i s českým odborem) 3275 členů z čehož připadalo 1015 na ústředí. Odborů bylo 21 s 2260 členy. Ústředí Š. P. D. mělo v r. 1911 25.999 K příjmů, celé družstvo okolo 130.000 K. Z chat ústředí vynáší Aljažev dom 6% investovaného kapitálu, (čistý výtěžek) Kredarica 4%, Vodnikova chata 6%, Orožnova 6 1/2%, Kadičnikova 5 1/2%. Vzhledem k velikým investicím v minulých letech a k stavbě chaty na Vršci neprojektovalo ústřední družstvo na r. 1912 žádnou novou stavbu. Nedávno založená Gorická podružnice vezme si krom nejbližšího okolí gorického za okruh činnosti skupinu Kaninskou. Kranjský odbor pečuje o Prešernovu chatu na Stolu, Terstský pak věnuje se výzkumu a úpravě velikých jeskyní krasových. Velmi bohatá je činnost odboru Saviňského. Saviňská podružnice ač má pouze 179 členů (a to teprve nyní), zbudovala 7 horských chat a chystá se k zřízení nové u Dedce. Odbor má bohatou knihovnu a zakládá i krajinské museum.

ZOISOVA CHATA kraňského odboru DOAV, pod Grintavcem byla r. 1911 navštívena pouze 83 osobami. Letošní počet ještě neznáme, jistě však nebyl větší. Je to důkazem — nikoli snad malé návštěvy

Savinských Alp, nýbrž nevhodnosti německé chaty v středu horstva úplně slovinského.

CESTA OD KORITNICKÉ CHATY NA SEDLO PUNCU byla letos v střední části úplně přeložena. Dříve se chodilo koutem o strmém dně, v němž pozdě do léta ležel firn. Tato část cesty byla nepříjemná zejména při sestupu a byla také jedinou obtíží na celém přechodu z Koritnice do Planice. Nová cesta odbočuje ze ssutkového kuzele ještě před vstupem do dolního kouta na zevní dosti širokou římsu, která směřuje pod Jalovec. Z římsy na jednom místě přetržené šplhá se pak skalami vzhůru až do stupňovitého horního koutu, kdež se obě cesty (stará i nová) spojí. Úprava byla velmi nákladná, docíleno však, že spojení mezi Koritnickou chatou a Planicí i Trentou je v době letní od sněhových poměrů v celku neodvislo.

SPOJENÍ KORITNICKÉ CHATY S TRENTOU bylo letos dohotoveno. Na sedle Punce odbočíme od cesty do Planice v pravo pod couloir Jalovce. Zde v místě, kde sníh není již příliš strmý, přejdeme k stěně pod Velkým Kotem Trentským. V stěně je výstup upraven a opatřen klíny, na jaře pak bude tu taženo narkrže drátěné lano. Výstup bude tím úplně zabezpečen, ovšem jen při zezávratného. Celá cesta stěnou je totiž velmi exponována, zejména při v horější části. Od sedla vede pohodlná krásně upravená stezka na p. hynu Trentu, odkudž lze sestoupiti na dno Zadní Trenty nebo traversov. i na Vršec. Celá cesta má překrásné výhledy. První šli po nové cestě (ve skalách ještě nezabezpečené) býv. trentský farář P. Abram a čtrnáct dní později dr. Dvorský. Spojení Velikého Kotu Trentského přímo s Vrščem bude uskutečněno příštího roku. Cestu tračovali dr. Tičar, dr. Stojc, O. Brauner a dr. Dvorský s Tožbarem, který převezme vedení práce. Rovněž celá cesta z Trenty až pod couloir Jalovce byla stavěna ze vedení Tožbarova.

ZÁCHRANNÁ STANICE v Kranjské Goře byla letos uvedena v činnost. Za členy se přihlásilo hojně domácích, jimž organisatoři stanice dr. Tičar a dr. Demšar přednášeli o první pomoci zraněným v horách. Ústředí Š. P. D. koupilo pro stanici nosítko.

KLÍČE CHATY NA VRŠCI lze si vypůjčiti v zimním období v Kranjské Goře u dra. Tičara nebo notáře Klandra.

TÁBOŘENÍ, nyní tak oblíbené, nemá vhodnější půdy nad alpskou. Letos bylo i mimo tury hojně pěstováno kranjskogorskou společností. Zejména proslul velký tábor v Za Akam. K místu ležení se nešlo obyčejnou cestou, nýbrž skautskými stezkami, vysliděnými před tím p. ředitelem Š. Hajný, který se s výpravou setkal na tomto chodníku, nebyl s to delší chvíli vzpamatovati se z úžasu. V Za Akam se vařilo u dvou konkurenčních ohňů, které se předstihovaly počtem a kvalitou pokrmů. Od skautských zásad byla učiněna jediná výjimka: v pramenu se chladilo několik obsažných „Alpin“ s různými druhy vína. Výsledek lovu byl tak překvapující, že si u obou ohňů připravili k závěrečnému požitku „sloní tlapy“.

CHATA MARIE TEREZIE pod Triglavem byla přestavěna loni v nechutnou hotelovou budovu úplně se vymykající dosavadnímu turi-

slickému rázu triglavského pohoří. Kraňský odbor, který je ústředím DOAV, úsilovně podporován (na chatu Marie Terezie obdržel 18.000 M subvenci, nehledě k 5000 K od Krainer Sparkasse), přestavěl letos také chatu Vossovu a chystá se k znovuzřízení chaty Františka Ferdinanda v triglavském Sedmijezeří.

RUŠSKÁ CHATA u sv. Arha na Pohorju byla letos přestavěna v menší hotel pro letní hosty. Má 10 pokojů s 22 lůžky. Nová stavba byla pojmenována „Planinka“. Rozsáhlé lesy v Pohorju zajišťují ji četnou návštěvu osob toužících po klidu.

NĚMECKÉ A RAKOUSKÉ ALPSKÉ DRUŽSTVO má v slovinských Alpách v celku 17 chat, z nichž 9 v Julských Alpách, 4 v Saviňských a 4 v Karavankách. Německé chaty v Julských Alpách měly r. 1910 4007 návštěvníků, v r. 1911 5047, v Karavankách r. 1910 2754, r. 1911 3304, v Alpách Saviňských r. 1910 pouze 580, r. 1911 610 návštěvníků.

Literatura.

A. STEINITZER: AUS DEM UNBEKANNTEN ITALIEN. Mnichov 1911. Steinitzovu knihu přečte alpista s uspokojením. Přichází tu autor, který zahodil Baedekera a hledá si sám své požitky a zajímavosti. Pobývá na Riviére, ale nepovažuje se jen v lázeňských místech, vychází na hory, které provázejí břeh, nepovšimnutý statisíce návštěvníků, prožívá s plnou rafinovaností krásy italské horské přírody a děkuje bohu, že není bohat — poněvadž by prý jistě ležel dole, jako druzí. Svých krajanů nešetří v ironických šlezech, přiznává mnohé přednosti romanského ducha před německým a rád by viděl, kdyby se v Německu soudilo o Italii jinak. Dva velmi obsáhlé odstavce jsou věnovány Alpám Apuanským a Abruzzám, i lze se z nich dobře informovat. Zajímavá je též kapitola o Amiatě a pohoří v okolí Říma. Mnoho vhodně velkých obrazů zdobí originelní kapitoly, v jichž řadě autor slibuje pokračovati.

Různé zprávy.

ZNEŠVAŘENÍ A PROFANACE HOR. V 49. schůzi ústředního odboru švýcarského alpského klubu odhlasován byl zásadně odpor klubu proti všelikému znešvaření hor a jejich profanaci. Poněvadž však

pojem „znešvaření a profanace“ je příliš subjektivní, v podstatě věc citu každého jednotlivce, bylo třeba rozsah jeho přesněji vymezit. Jeden z členů ústředního výboru, F. Otto, podjal se toho úkolu a po delší kritické úvaze dochází závěru, že nejvýznačnějším rysem velehor je na první pohled zřejmá vnitřní neproměnnost všech elementů, tvořících jejich podstatu, podmiňující vznešenou jednotnost a soulad krajin, z nichž příroda vyloučila viditelný život. Proto: každé dílo rukou lidských, jež podstatný ráz velehor — právě onen ráz povznešenosti nad všednost pozemskou — může zničit nebo aspoň poškodit, nutno považovati jako profanaci. S tímto výkladem ústřední výbor projevil svůj souhlas, a tím i zaujal zásadně odmítavé stanovisko vůči železničním stavbám do výšin věčného sněhu a ledu.

NARŮSTÁNÍ VELKÉHO LEDOVCE VERNAGTSKÉHO V ÚDOLÍ OETZSKÉM. Velký ledovec Vernagtský v západní části Alp Oetzských, jehož rozměry již v posledních letech stávaly se znatelně většími, a jehož jazyk patrně do údolí se posunoval, jevil v poslední době neobyčejnou činnost. Ledovec, jindy ne ve výši 3000 m, sahá nyní až skoro na 2500 m a jeho stálé narůstání lze od téhodne k tému dni pozorovati. Prozatím není žádného nebezpečí náhlého vyražení vod a má se za to, že jedná se jen o větší periodické kolísání. Ledovec Vernagtský, pokud listinné záznamy jsou po ruce, již čtyřikrát zbavil se svých přirozených pout a vyhrllil spousty vod v sobě nahromaděné, zpusťošiv údolí Vernagtské a Rofanské. Posledně stalo se tak v r. 1845, kdy jazyk ledovce denně o dva metry narůstal, ba krátce před katastrofou za jedinou hodinu o celé dva metry.

NOVÁ STEZKA V NÍZKÝCH TURECH. Od chaty společnosti „Krummholz“ na Hauser Kaiblingu zřízena nová stezka na Hohenstein (2544 m), jednu z nejznámějších hor vyhlídkových v Nízkých Turech. Stezka, 3 hodiny dlouhá zejména v poslední skalní části je velmi zajímavá. Sestupy lze provést buď do údolí schladminského nebo seewigského, nebo zpět k chatě a na stanici Haus. Z chaty řečené zřízena také stezka na Zwilling (2385 m), jest však nezabezpečená a pouze pro dobré lezce.

CHATA NA UNTERSBERGU SOLNOHRADSKÉM dne 18. října vyhořela.

TELEFONNÍ SPOJENÍ V DOLOMITECH. Letos provedeno bylo v Dolomitech telefonické spojení mezi Vigo di Fassa—Cortina d'Ampezzo s hovornami v Campitello, Canazei, Arraba, Pieve di Livinalongo a Falzarego s ústředím v Bolzanu. Po zřízení trati Vigo di Fassa—Moena—Predazzo, bude i linie Predazzo—Paneveggio—San Martini di Castrozza s tratěmi výše uvedenými a s Bolzanem spojena.

NOVÁ CHATA V ALPÁCH ZILERTÁLSKÝCH. V málo dosud známé části Alp zilertálských: v horách Terentských zřízena při jezeře Tiefrestenském (2300 m) nákladem brixenského kupce Fritze Waldeho chata po něm nazvaná, již věnoval sekci brixenské něm. a rak. Al-